

Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I. a soupis krajských hejtmanů z let 1537/1538–1560/1561 podle register české královské kanceláře

Tento článek navazuje na studii o obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorských Čechách, vydanou spolu se soupisem krajských hejtmanů z let 1563/1564–1616/1617, a na soupis krajských hejtmanů z let 1552/1553–1556/1557. Je založena na analýze kancelářských register a zde opsaných písemnostech k dané problematice. Soupis je doplněn o jedinečně dochovaný soudobý opis seznamu jmenovaných krajských hejtmanů pro rok 1540/1541, uložený dnes v SOA Třeboň ve fondu Historica Třeboň.

Daná problematika je pojednána pomocí diplomaticko-správní analýzy písemného materiálu, působnost krajských hejtmanů je ponechána stranou. V neúplné řadě dochovaná registra české královské kanceláře tvoří podstatnou část uměle vytvořeného fondu Královská registra (RG), uloženého v Národním archivu. Zásadní význam má přitom jazykově česká řada register, zde samostatné řady pro registrování majestátů (tj. majestátů / privilegií, něm. Majestalien), listů otevřených (tj. mandátů, dekretů, duplátů, glejtů, recessů apod., něm. všeobecně kaiserliche Befehle) a listů zavřených nebo také poselacích (tj. missivů, něm. Missiven).

Stěžejními pro dané téma jsou registra česky psaných listů otevřených a česky psaných listů poselacích, kde nalezneme přepsané koncepty formulářů jmenovacích listů, seznamy jmenovaných krajských hejtmanů, písemnosti panovníků nebo arciknížete Ferdinanda zaznamenávající jednotlivé fáze mechanismu obsazování nebo proměny úřadu krajských hejtmanů v průběhu funkčního období, písemnosti týkající se působnosti krajských hejtmanů. Z jazykově německé řady register je pro dané téma důležitá pouze řada register listů poselacích, ve kterých se nachází písemnosti panovníků nebo arciknížete Ferdinanda k působnosti krajských hejtmanů, avšak nikoliv koncepty jmenovacích listů ani seznamy jmenovaných hejtmanů.

Mechanismus obsazování úřadu krajského hejtmana je analyzován v chronologickém sledu dle těchto fází: iniciativa; vybírání krajských hejtmanů; vyhotovení seznamu; schvalovací proces; vyhotovení jmenovacích listů; přijetí úřadu; propuštění z úřadu a změny v průběhu roku.

Iniciativa. Tato fáze není registry v ani jednom případě zaznamenána. Ve většině případů máme ale doloženo, že mechanismus byl zahájen i bez iniciativy. *Vybírání krajských hejtmanů.* Také tato fáze není registry zaznamenána a všeobecně zůstává nejkomplicovanější částí mechanismu. Její podstata spočívala v tom, že kompetentní úřad nebo úředník vhodné osoby zatím nezjištěným způsobem vybrali. *Vyhotovení seznamu.* Kompetentní úřad nebo úředník nechali zapsat jména vybraných šlechticů na samostatný list – seznam – který měl stabilní formulář. Z období vlády Ferdinanda I. se dochovalo pouze šest exemplářů takových seznamů, které jsem analyzoval v předchozích studiích. *Schvalovací proces.* Schvalování seznamů vybraných krajských hejtmanů bylo pravomocí panovníka. O samotném průběhu schvalovacího procesu ale nemáme žádné přímé doklady. *Vyhotovení jmenovacích listů.* Proces vyhotovení jmenovacích listů v kanceláři znamenal napsání 28 listů poselacích (missivů), adresovaných každému nově jmenovanému hejtmanovi, a 14 listů otevřených (mandátů), adresovaných do každého jednotlivého kraje. *Přijetí úřadu.* List poselací prikazoval každému nově jmenovanému hejtmanu daný úřad přijmout a vykonávat po stanovenou dobu. Po obdržení jmenovacího listu a po vyhlášení po kraji musel každý nově jmenovaný hejtman úřad nastoupit a vykonávat jeden rok, resp. do jmenování nových hejtmanů. V předbělohorské době přijímali šlechtici hejtmanský úřad bez přísahy a bez jakéhokoliv rituálu nebo ceremoniálu. *Propuštění z úřadu.* Po uplynutí roku „vzal“ stávající hejtman z úřadu „odpuštění“ a byl nahrazen novým šlechticem. Pokud nebyl nový krajský hejtman jmenován ve stanoveném termínu, zůstával kraj bez hejtmanů. Překročit stanovené funkční období odstupujícím hejtmanům mohl nařídít ve výjimečných případech panovník.

Změny v průběhu roku. Mechanismus ale neprobíhal vždy v takovéto ideální podobě. Z mnoha případů máme doloženo, že v průběhu funkčního období docházelo ke změnám v obsazení úřadu. Dělo se tak: A/ V důsledku porušení ustanovení zemských zřízení, „starobylých zvyků a obyčejů“ a ustanovení jmenovacích listů – a) Opakované jmenování krajského hejtmána, b) Nerespektování zásady příslušnosti hejtmána k určitému kraji, c) Nedodržení vyměřené doby výkonu úřadu, B/ Díky vnějším, nepředvídatelným okolnostem – a) Dočasné nebo částečné (např. služba ve vojsku, u dvora, apod.), nebo b) Definitivní (např. zdravotní stav, věk, stáří, nemoc, smrt, apod.), C/ Jiné nebo neuvedené důvody změny. Přílohu článku tvoří soupis krajských hejtmanů na základě jejich seznamů z let 1537/1538–1560/1561 a rejstřík osobních jmen k tomuto soupisu. Je třeba upozornit, že seznamy přepsané do královských register jsou seznamy oficiálně jmenovaných krajských hejtmanů.